

Загальні питання

УДК 355.424.7

І.С. Романченко¹, В.Ю. Богданович², І.Ю. Свида¹

¹Центральний науково-дослідний інститут Збройних Сил України, Київ

²Національна академія державного управління при Президентові України, Київ

КОМПЛЕКСНА МЕТОДИКА ОБГРУНТУВАННЯ ЗАВДАНЬ СУБ'ЄКТАМ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ЩОДО ВІДВЕРНЕННЯ АБО НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ВОЄННОГО ХАРАКТЕРУ ДЛЯ ДЕРЖАВИ

Запропонована комплексна методика обґрунтування завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки щодо усунення або нейтралізації виявленого зростання рівня загроз воєнного характеру для держави.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, загроза, система забезпечення національної безпеки.

Вступ

Постановка проблеми. Стаття присвячена проблемі підвищення ефективності функціонування системи забезпечення національної безпеки під час організації протидії виявленим загрозам воєнного характеру. Дана проблема обумовлена нерозробленістю науково-методичного апарату обґрунтування завдань для окремих суб'єктів системи при їх сумісному залученні до усунення або нейтралізації загроз національним інтересам в умовах проголошеного позаблокового статусу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В [1] зазначається, що Україна, як і більшість інших країн світу, складає іспит на життєздатність і спроможність вибрати свою модель розвитку, адекватну власним можливостям та амбіціям. У перші роки незалежності ми з гордістю і надією говорили про те, що в нашій державі прекрасні стартові можливості для економічного та соціального розвитку – високоосвічене суспільство, захоплене ідеєю побудови сильної модерної України, сучасна індустрія, прекрасна земля, розвинуті наука і культура. А майже через два десятиліття незалежності ми все частіше говоримо про інше – гуманітарну кризу та стратегічне економічне відставання у своєму розвитку. Причини кризи носять глибинний характер – це і неререформованість країни, неефективність “старої пострадянської економіки”, внутрішні конфлікти, неузгоджена зовнішня політика, а також деструктивні впливи глобальних кризових процесів, нейтралізувати які владні структури виявилися неспроможними. Україна зупинилася у своєму розвитку, а наші сусіди значно просунулися вперед у системних перетвореннях, необхідних для забезпечення конкурентоспроможності і безпеки своїх країн.

У [2] концептуально викладено підхід до розподілу праці в структурах безпеки та оборони, який передбачає необхідність розподілу завдань і ресурсів для забезпечення національної безпеки, але в

роботі не наводяться принципи та методичний апарат, які можна використовувати для розподілу завдань та обґрунтування необхідних для їх виконання сил та засобів.

У [3] розглянуті теоретичні основи формування, легітимізації та реалізації національних інтересів, означені проблеми їх захисту, але в роботі не розглянутий науково-методичний апарат обґрунтування необхідних сил та засобів для їх захисту.

У [4] розглянуто механізм прийняття рішень у сфері національної безпеки Російської Федерації, який зводиться до вузького кола посадових осіб і органів, яким надається право фактично здійснювати курс в рамках розробленої відповідними відомствами по їх вказівці стратегії національної безпеки. У роботі акцентується на труднощах організаційного порядку, зокрема на структурне дублювання відомств і інститутів, що займаються розробкою програм підготовки країни і збройних сил до війни; відсутність чіткої системи координації діяльності у цій сфері між військовими відомствами і другими зацікавленими міністерствами; невинуватне дублювання функцій центральних апаратів тощо. Звідси витікає необхідність наукового обґрунтування функцій і повноважень у сфері національної безпеки, але конкретний методичний апарат такого обґрунтування у роботі не розглядається.

Невирішена проблема. У наведених публікаціях та інших наукових працях, з якими змогли ознайомитися автори, не наводиться методичний апарат визначення завдань для суб'єктів системи забезпечення національної безпеки (СЗНБ), що залучаються до сумісної протидії виявленим загрозам реалізації національних інтересів.

Метою даної статті є розроблення комплексної методики обґрунтування завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки щодо відвернення або нейтралізації загроз воєнного характеру для держави.

Викладення основного матеріалу

Ст. 10 Закону України Про основи національної безпеки України [5] серед основних функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки визначає:

постійний моніторинг впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в політичній, соціальній, економічній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній, війсьній та інших сферах, релігійному середовищі, міжетнічних стосунках;

прогнозування, виявлення та оцінка можливих загроз, дестабілізуючих чинників і конфліктів, причин їх виникнення та наслідків прояву;

розроблення науково обгрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо прийняття управлінських рішень з метою захисту національних інтересів України;

планування і здійснення конкретних заходів щодо протидії і нейтралізації загроз національним інтересам України;

запобігання та усунення впливу загроз і дестабілізуючих чинників на національні інтереси;

оцінка результативності дій щодо забезпечення національної безпеки та визначення витрат на ці цілі тощо.

Основним з визначальних чинників, що впливає на реалізацію зазначених функцій є врахування складної соціально-економічної ситуації в державі, яка має орієнтуватися на:

проголошену політику позаблоковості;
використання гарантій безпеки, наданих Україні за добровільну відмову від ядерної зброї;
використання взаємовигідного стратегічного партнерства;

ефективну співпрацю з міжнародними організаціями та союзами на основі балансу інтересів;

участь у створенні нової системи колективної безпеки в європейському безпековому просторі тощо.

Практична реалізація наведених функцій неможлива без використання відповідних методик та їх інформаційно-аналітичного забезпечення. При

цьому у керівних документах в сфері забезпечення національної безпеки та оборони на перший план виходить необхідність невійськових методів і засобів захисту національних інтересів [6].

Комплексна методика визначення завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки (СЗНБ) щодо відвернення або нейтралізації загроз воєнного характеру для держави (далі Комплексна методика), що розроблена, призначається для попереднього визначення стратегічних завдань (як воєнного так і не воєнного характеру) і їх раціонального розподілу між суб'єктами системи забезпечення національної безпеки.

Процедура визначення завдань розпочинається по рішенням особи (органу), що приймає рішення (ОПР) в сфері національної безпеки і оборони України, яке в свою чергу приймається по результатам моніторингу впливу на національну безпеку процесів, що відбуваються в її визначальних сферах [7].

Основна ідея методики зводиться до того, що, по-перше, в ході проведення оцінювання воєннополітичної обстановки (ВПО) здійснюється моніторинг загроз воєнного характеру, рис. 1, і визначається інтегральний рівень воєнної небезпеки (ВН) з боку кожної держави, що розглядається у якості еventуального противника;

по-друге, проводиться прогнозування динаміки ескалації рівня воєнної небезпеки, який порівнюється з прогнозним допустимим (пороговим) рівнем воєнної небезпеки на період прогнозування; по-третє, визначається потрібний *нейтралізаційний* “зсув” рівня воєнної небезпеки як різниця між прогнозним рівнем воєнної небезпеки і прогнозним допустимим (пороговим) рівнем воєнної небезпеки; по-четверте, формується згортка нейтралізаційних завдань суб'єктам СЗНБ, яка забезпечує досягнення потрібного нейтралізаційного “зсуву” рівня воєнної небезпеки на момент прогнозування, по-п'яте, проводиться декомпозиція згортки нейтралізаційних завдань, виділяються окремі завдання суб'єктам СЗНБ та визначаються їх пріоритети, які представляються ОПР для затвердження.

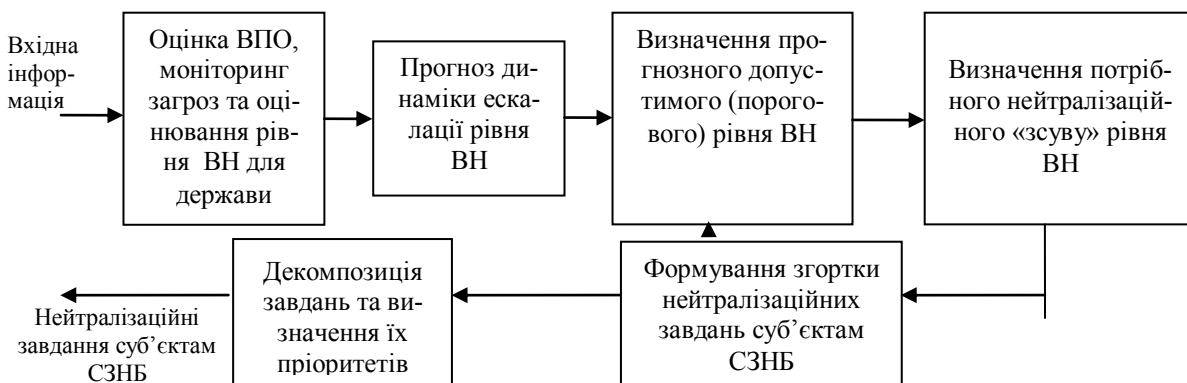

Рис. 1. Послідовність визначення завдань суб'єктам СЗНБ щодо відвернення або нейтралізації загроз воєнного характеру з боку держави, що розглядається у якості еventуального противника

Блок 1. Оцінювання ВПО. Проведення моніторингу небезпек та загроз з боку i -ї держави ($i=1, I$, де I – множина країн – еventуальних противників). Оцінювання зростання рівня воєнної небезпеки $\Delta k_i(t_1)$

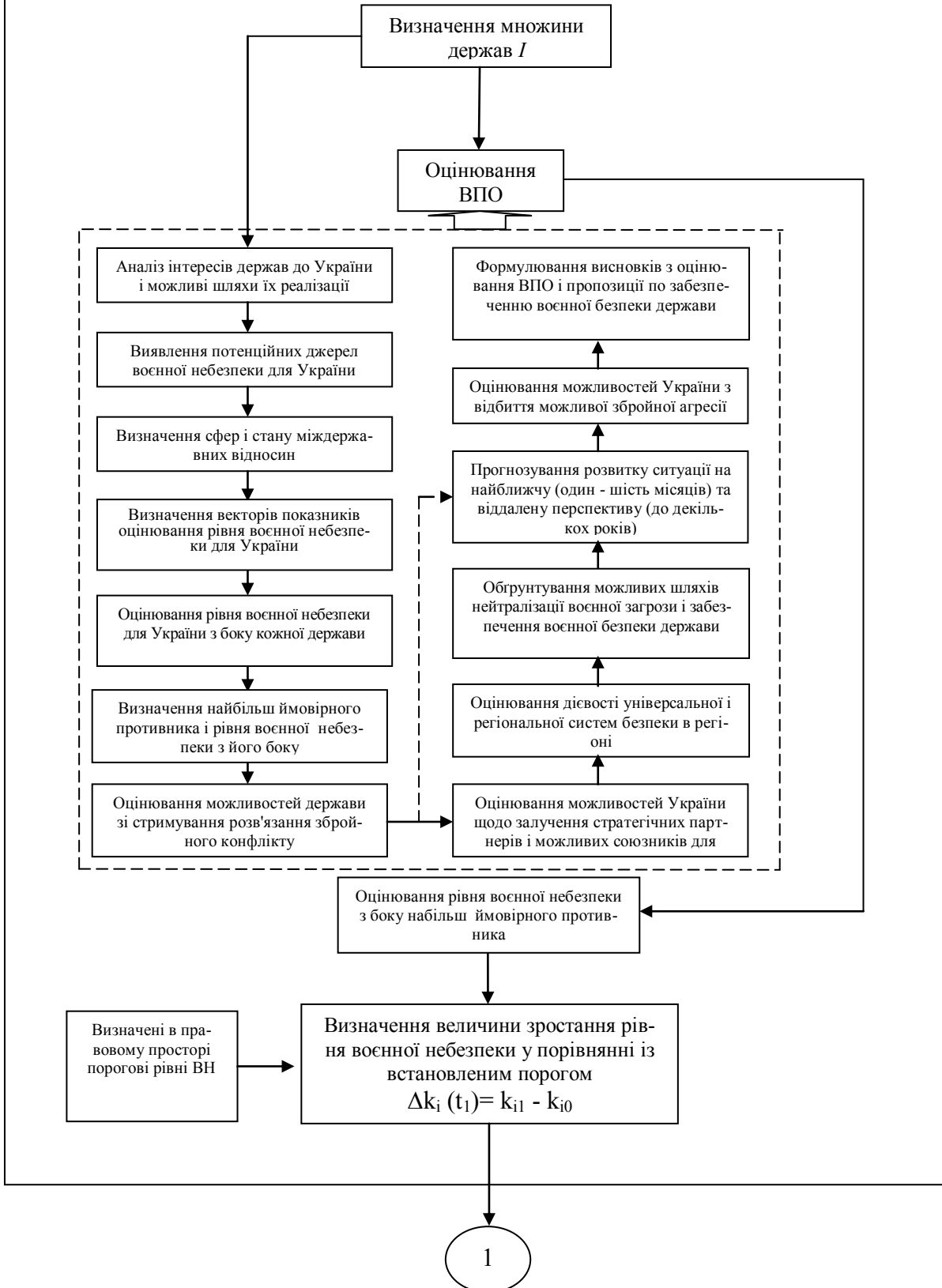

Рис. 2. Структурна схема методики визначення завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки

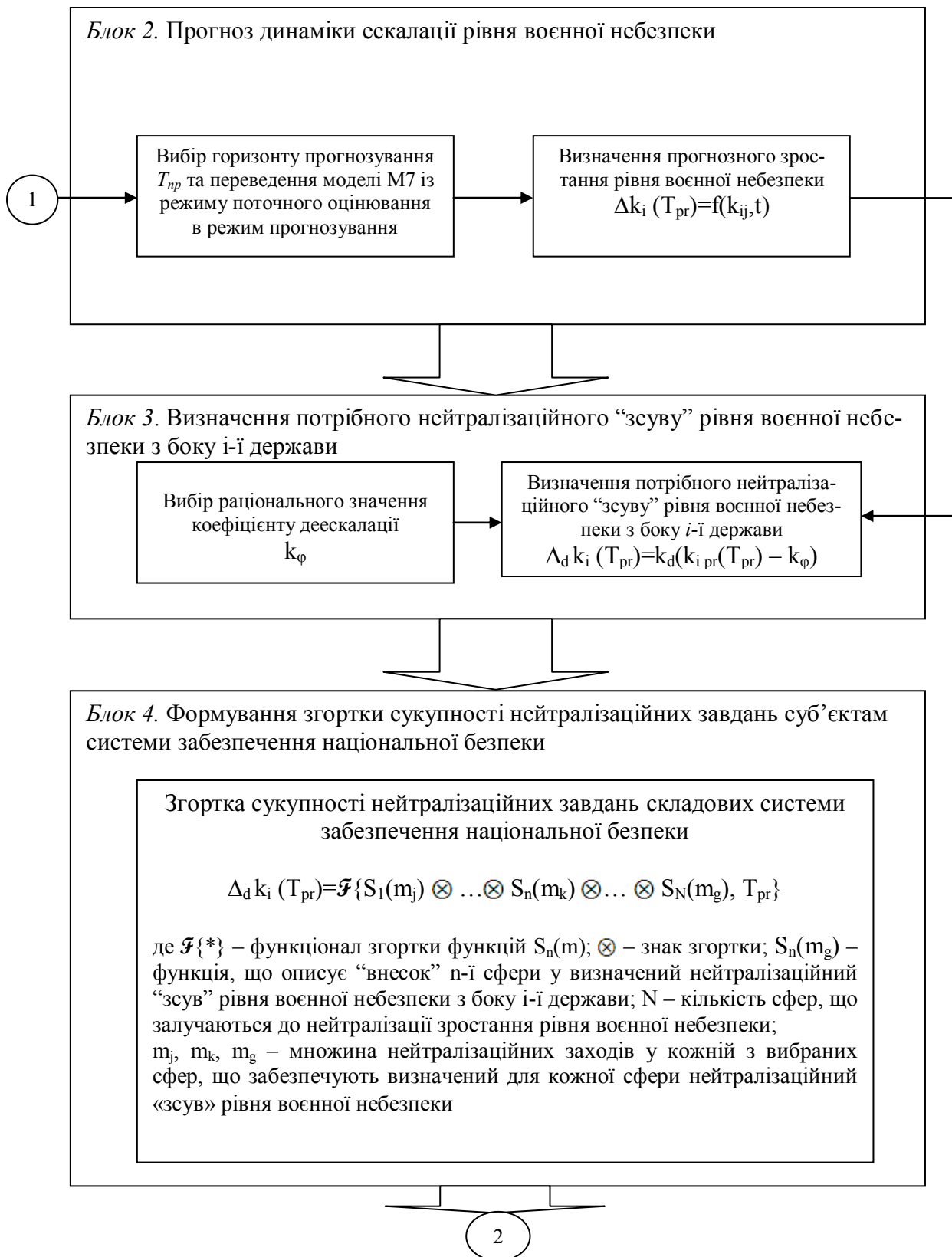

Рис. 2. Структурна схема комплексної методики визначення завдань суб’єктам системи забезпечення національної безпеки. (продовження)

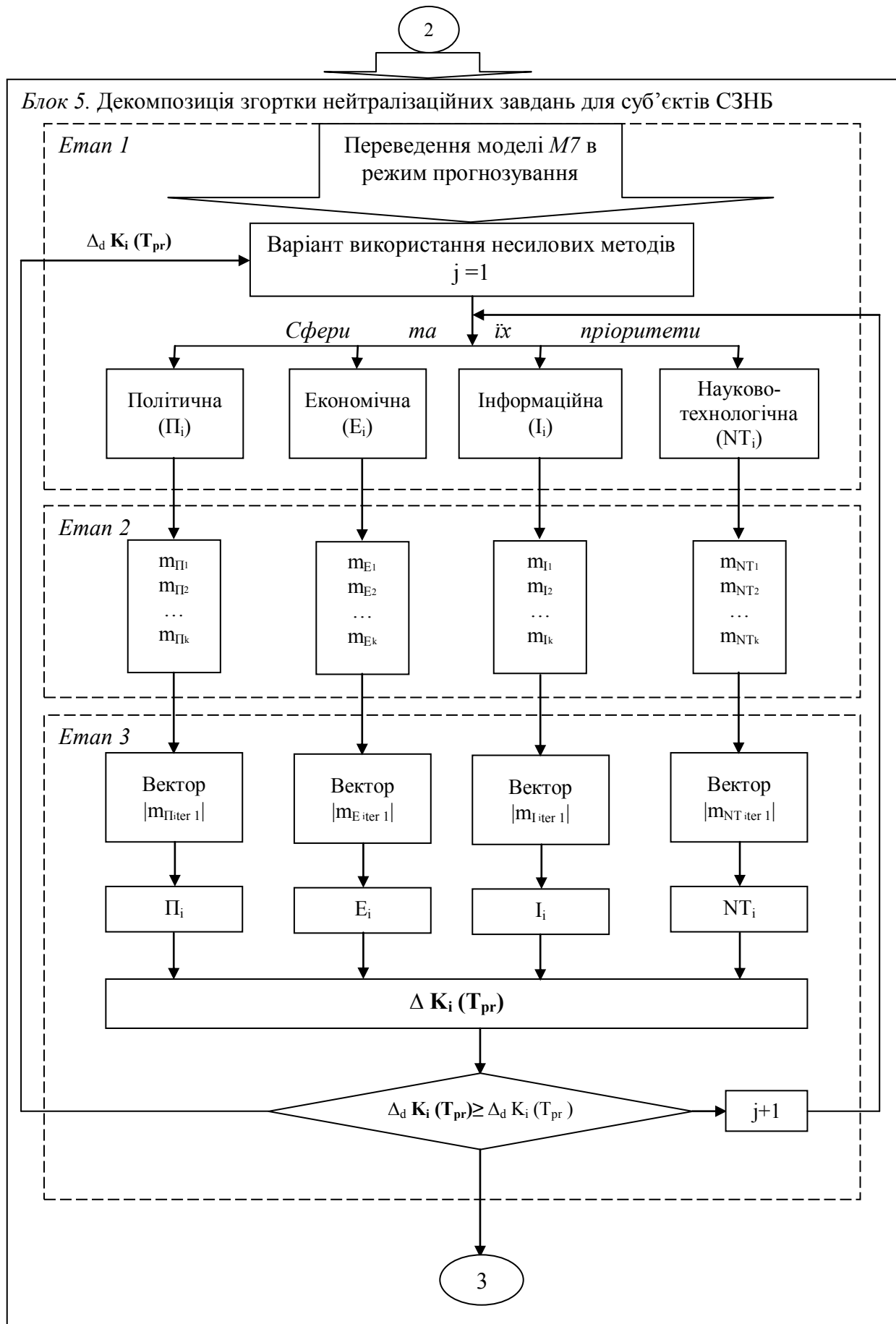

Рис. 2. Структурна схема комплексної методики визначення завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки (продовження)

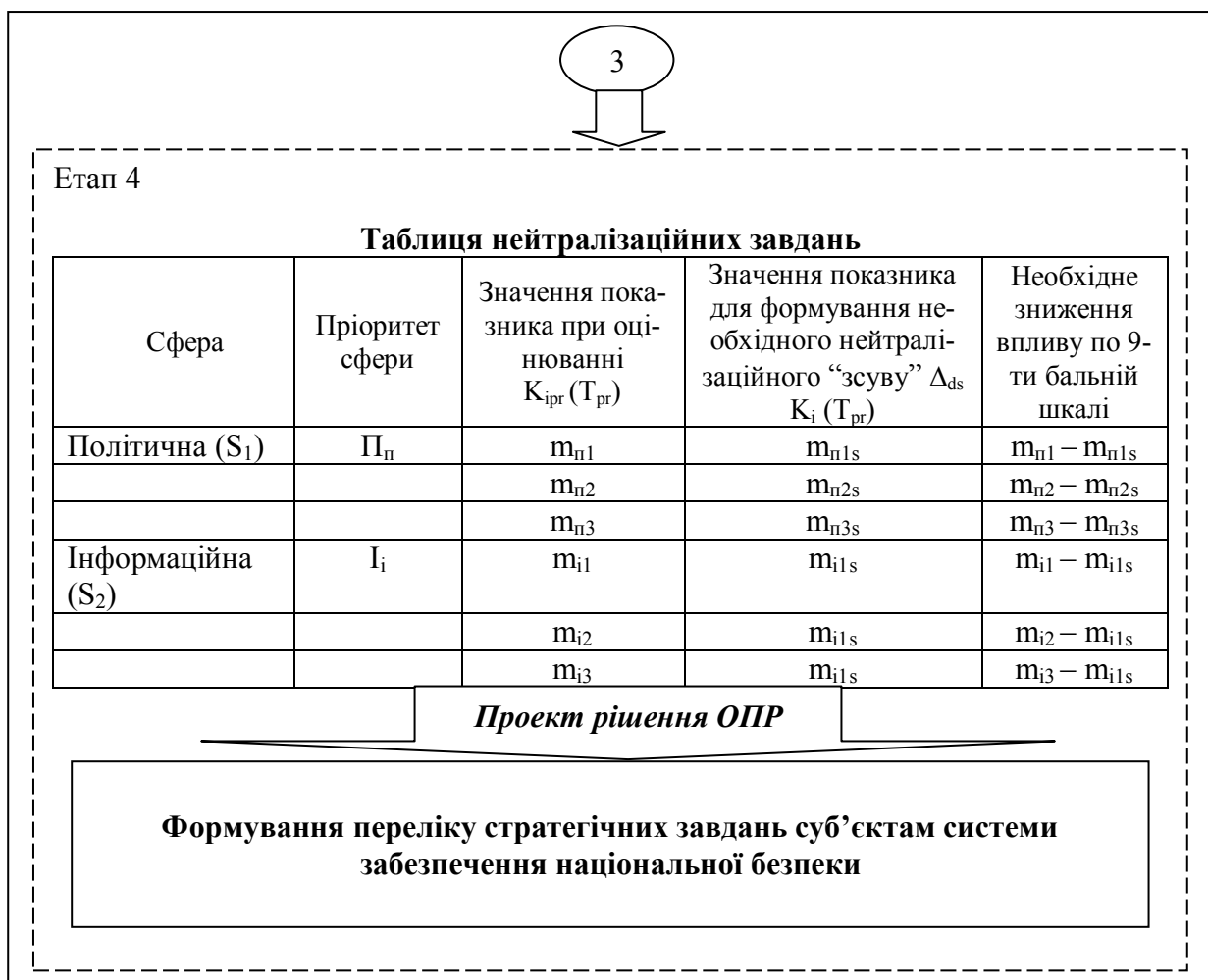

Рис. 2. Структурна схема комплексної методики визначення завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки (закінчення)

Таким чином, центральним моментом методики виступає експертно-аналітична обробка отриманого в ході оцінювання інтегрального рівня воєнної небезпеки з боку i -ї держави, технологія якого детально викладена у попередніх публікаціях авторів [8 – 10].

З урахуванням наведеного вище, пропонується така структурна схема методики визначення завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки щодо відвернення або нейтралізації загроз воєнного характеру для держави, рис. 2.

Суть експертно-аналітичних процедур методики, що пропонується, зводиться до наступного.

Блок 1. Проводиться оцінка ВПО станом на t_1 . Вибирається i -а держава, що розглядається у якості еventуального противника. По результатам моніторингу небезпек та загроз з її боку проводиться оцінювання інтегрального рівня воєнної небезпеки $K_i(t_1)$ за технологією [8]. Держава, з боку якої виявлений найбільший рівень воєнної небезпеки, приймається за найбільш ймовірного противника. Виявлене в ході моніторингу зростання рівня воєнної небезпеки $\Delta K_i(t_1)$ з боку найбільш ймовірного противника, рис. 3, передбачається усунути або нейтралізувати

сумісними зусиллями суб'єктів системи забезпечення національної безпеки перш за все без застосування силових методів і засобів, а у разі їх неефективності, для усунення або нейтралізації виявленої небезпеки (загрози) обґрунтовувати завдання відповідним суб'єктам з орієнтацією на використання силових методів і засобів.

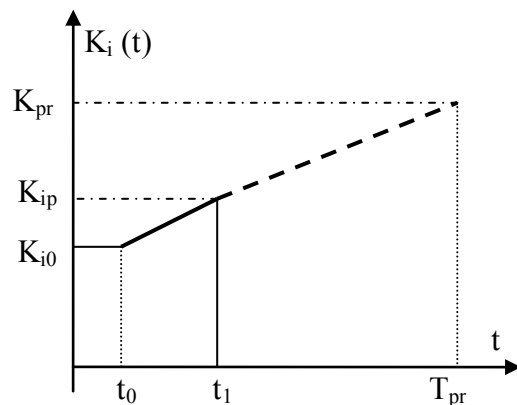

Рис. 3. Динаміка зміни рівня воєнної небезпеки з боку i -ї держави на момент часу t_1 та на час прогнозування T_{pr} .

Рівень воєнної небезпеки $\Delta K_i(t_1)$ може бути визначений як

$$\Delta K_i(t_1) = K_{i1} - K_{ip}, \quad (1)$$

де K_{i1} – значення рівня воєнної небезпеки в момент t_1 ; K_{ip} – порогове значення рівня воєнної небезпеки з боку i -ї держави.

Для спрощення викладок на рис. 3 оцінений рівень воєнної небезпеки в момент t_1 $K_{i1}(t_1)$ співпав по величині зі встановленим допустимим порогом воєнної небезпеки з боку i -ої держави K_{ip} , тобто $K_{i1}(t_1) = K_{ip}$.

Блок 2. Здійснюється прогноз динаміки ескалації рівня воєнної небезпеки $K_{ipr}(T_{pr})$ на вибраний час прогнозування T_{pr} . Прогноз рекомендується здійснювати із використанням комп'ютерної технології M7 шляхом переведення її в режим прогнозування, що детально описано в [8]. На рис.3 прогнозне зростання рівня воєнної небезпеки $K_{ipr}(T_{pr})$ показано пунктирною лінією. Глибина прогнозу T_{pr} встановлюється при постановці завдання на проведення оцінки ВПО.

Блок 3. Визначається потрібний нейтралізаційний «зсув» рівня воєнної небезпеки. Згідно запропонованого в [11] методу, потрібний нейтралізаційний «зсув» рівня воєнної небезпеки визначається як

$$\Delta_d K_i(T_{pr}) = K_d(K_{ipr}(T_{pr}) - K_{ip}), \quad (2)$$

де K_d – коефіцієнт деескалації (приймає фіксовані значення: при використанні несилкових засобів величина коефіцієнту вибирається – 1,1; при використанні силових засобів – 1,2).

Блок 4. Формується згортка нейтралізаційних завдань суб'єктам СЗНБ, що гарантує досягнення потрібного нейтралізаційного “зсуву” рівня воєнної небезпеки $\Delta_d K_i(T_{pr})$ на момент прогнозування T_{pr} .

На даному етапі, наприклад, методом мозкової атаки, вибираються найбільш пріоритетні для нейтралізації сфери, у яких і передбачається зосередження основних зусиль щодо зниження інтегрального рівня воєнної небезпеки. Оскільки перевага віддається несилковим методам, то рекомендується в першу чергу орієнтуватися на політичну, економічну, інформаційну та науково-технологічну сфери.

Згортка нейтралізаційних завдань буде визначатися саме цими сферами, якими опікуються відповідні суб'єкти СЗНБ

$$\Delta_d k_i(T_{pr}) = \mathcal{F} \{ S_1(m_j) \otimes \dots \otimes S_n(m_k) \otimes \dots \otimes S_N(m_g), T_{pr} \}, \quad (3)$$

де $\mathcal{F} \{ . \}$ – функціонал згортки функцій $S_n(m)$; $\otimes$ – знак згортки; $S_n(m_g)$ – функція, що описує “внесок” n -ї сфери у визначений нейтралізаційний “зсув” рівня воєнної небезпеки з боку i -ї держави; N – кількість сфер, що залучаються до нейтралізації зростання рівня воєнної небезпеки; m_j, m_k, m_g – множина нейтралізаційних заходів у кожній з вибраних сфер, що забезпечують визначений для кожної сфери нейтралізаційний “зсув” рівня воєнної небезпеки.

Формула (3) описує комплексний вплив (згортку) нейтралізаційних завдань на інтегральний рівень воєнної небезпеки. Для деталізації нейтралізаційних завдань для суб'єктів СЗНБ потрібно провести їх декомпозицію.

Блок 5. Проводиться декомпозиція згортки нейтралізаційних завдань для суб'єктів СЗНБ та визначення їх пріоритетів.

Нейтралізаційні заходи визначаються експертами з використанням моделі M7 в режимі прогнозування [8]. Формування нейтралізаційних заходів необхідно здійснювати у такій послідовності.

Етап 1. Методом експертного опитування вибираються найбільш пріоритетні для нейтралізації сфери, у яких і передбачається зосередження основних зусиль щодо зниження інтегрального рівня воєнної небезпеки, та визначаються їх пріоритети по технології, що описана в [8]. Оскільки перевага віддається несилковим методам, то рекомендується в першу чергу орієнтуватися на політичну, економічну, інформаційну та науково-технологічну сфери.

Етап 2. Для кожної вибраної для нейтралізації сфери, наприклад, методом мозкової атаки, відбираються ті показники загроз (індикатори), вплив яких має бути нейтралізовано хоча б на одну градацію за 9-ти бальною шкалою.

Етап 3. Проводиться побудова першої ітераційної ієрархії та оцінювання величини нейтралізаційного “зсуву”. Якщо отриманий нейтралізаційний “зсув” $\Delta_{d1} K_i(T_{pr}) \leq \Delta_d K_i(T_{pr})$, то будується друга ($j = j + 1$) ітераційна ієрархія, розширюється набір показників або посилюються вимоги до них щодо необхідності збільшення нейтралізаційного впливу і т.д. до тих пір, поки не буде досягнута потрібна величина нейтралізаційного “зсуву”

$$\Delta_{ds} K_i(T_{pr}) \geq \Delta_d K_i(T_{pr}). \quad (4)$$

Етап 4. Формується таблиця нейтралізаційних завдань стосовно вибраних сфер національної безпеки, табл. 1 (як приклад, вибрані політична та інформаційна сфери по три показники в кожній).

Таким чином, нейтралізаційне завдання для суб'єкта СЗНБ, що відповідає за виділену сферу, у кількісному виді представляє собою необхідне зниження впливу показника, що пропонується, або іншими словами нейтралізацію його впливу на формування інтегрального рівня воєнної небезпеки на одну або декілька градацій шкали оцінювання (дев'ятибальна шкала від 1 до 9).

Висновки

Розроблена Методика обґрунтування завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки щодо усунення або нейтралізації виявленого зростання рівня загроз воєнного характеру для держави дозволяє системно підійти до визначення стратегічних завдань суб'єктам системи.

Таблиця нейтралізаційних завдань

Сфера	Пріоритет сфери	Значення показника при оцінюванні $K_{ipr}(T_{pr})$	Значення показника для формування необхідного нейтралізаційного “зсуву” $\Delta_{ds} K_i(T_{pr})$	Необхідне зниження впливу по 9-ти бальній шкалі
Політична (S_1)	P_p	m_{p1}	m_{p1s}	$m_{p1} - m_{p1s}$
		m_{p2}	m_{p2s}	$m_{p2} - m_{p2s}$
		m_{p3}	m_{p3s}	$m_{p3} - m_{p3s}$
Інформаційна (S_2)	I_i	m_{i1}	m_{i1s}	$m_{i1} - m_{i1s}$
		m_{i2}	m_{i2s}	$m_{i2} - m_{i2s}$
		m_{i3}	m_{i3s}	$m_{i3} - m_{i3s}$

Детальне обґрунтування завдань суб'єктам забезпечення національної безпеки дозволяє суттєво підвищити ефективність функціонування системи забезпечення національної безпеки під час організації протидії виявленим загрозам воєнного характеру. Особливістю даної методики є обґрунтування характеру та обсягу завдань, адекватних характеру та масштабу прогнозованих небезпек (загроз) із урахуванням наявних для цього ресурсів.

Застосування методики обґрунтування завдань суб'єктам системи забезпечення національної безпеки щодо усунення або нейтралізації виявленого зростання рівня загроз воєнного характеру для держави дозволяє на достатньо високому методичному рівні забезпечити визначення нейтралізаційних завдань за кожною сферою і є подальшим удосконаленням методологічного апарату дослідження проблем національної безпеки.

У наступних публікаціях планується більш детально розглянути процедури визначення нейтралізаційних завдань у окремих сферах національної безпеки.

Список літератури

1. Послання Президента України Віктора Януковича до Українського народу (з Експертною доповіддю НІСД «Україна XXI століття. Стратегія реформ і суспільної консолідації») / Укладач А. В. Єрмолаєв. – К.: НІСД, 2010. – 128 с.
2. Виллем Ф. Ван Икелен. Построение обороны и безопасности / Виллем Ф. Ван Икелен, Филипп Х. Флури // Сб. матер. Плана партнерских действий по созданию институтов обороны и безопасности (PAP-DIB). – Киев-Женева, 2007. – 416 с.

3. Бодрук О.С. Структури воєнної безпеки: національний та міжнародний аспекти: монографія / О.С. Бодрук. – К.: НІПМБ, 2001. – 300 с.

4. Общая теория национальной безопасности: Учебник / Под общ. ред. А.А. Прохожева. – 2-е изд. – М.: Изд-во РАГС, 2005. – 344 с.

5. Закон України Про основи національної безпеки України // Урядовий кур'єр. – 2003 30 липня. – С. 1-5.

6. Закон України Про засади внутрішньої і зовнішньої політики. – Київ, 1 липня 2010 року N 2411-VI.

7. Богданович В.Ю. Использование информационных технологий прогнозирования военно-политической обстановки для обоснования приоритетных направлений развития оборонно-промышленного комплекса / В.Ю. Богданович, В.Б. Толубко. – К.: Арсенал XXI-го століття, 2002. – № 1. – С. 14-19.

8. Романченко І.С. Теоретичні основи забезпечення національної безпеки України в умовах позаблоковості: моногр. / І.С. Романченко, В.Ю. Богданович, І.Ю. Свіда. – Львів: АСВ, 2011. – 414 с.

9. Богданович В.Ю. Теоретические основы анализа проблем национальной безопасности государства в военной сфере: монография / В.Ю. Богданович. – К.: Основа, 2006. – 296 с.

10. Богданович В.Ю. Основи державного управління забезпеченням обороноздатності України: теорія і практика: моногр. / В.Ю. Богданович, М.Ф. Єжєєв, І.Ю. Свіда. – Львів: ЛІСВ, 2008. – 300 с.

11. Романченко І.С. Метод обґрунтування завдань щодо безпекового супроводу реалізації національних інтересів у системі забезпечення національної безпеки / І.С. Романченко, В.Ю. Богданович, І.Ю. Свіда // Збірник наук. праць ЦНДІ ЗС України. – К., 2011. – № 1 (55). – С. 5-18.

Надійшла до редколегії 12.01.2012

Рецензент: д-р техн. наук проф. Г.В. Певцов, Харківський університет Повітряних Сил ім. І. Кожедуба, Харків.

КОМПЛЕКСНАЯ МЕТОДИКА ОБОСНОВАНИЯ ЗАДАНИЙ СУБЪЕКТАМ СИСТЕМЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ОТНОСИТЕЛЬНО ОТВЛЕЧЕНИЯ ИЛИ НЕЙТРАЛИЗАЦИИ УГРОЗ ВОЕННОГО ХАРАКТЕРА ДЛЯ ГОСУДАРСТВА

И.С. Романченко, В.Ю. Богданович, И.Ю. Свида

Предложена комплексная методика обоснования заданий субъектам системы обеспечения национальной безопасности относительно устранения или нейтрализации обнаруженного роста уровня угроз военного характера для государства.

Ключевые слова: национальная безопасность, национальные интересы, угроза, система обеспечения национальной безопасности.

COMPLEX METHOD OF GROUND OF TASKS TO SUBJECTS OF SYSTEM OF PROVIDING OF NATIONAL SAFETY IN RELATION TO DISTRACTION OR NEUTRALIZATION OF THREATS OF MILITARY CHARACTER FOR THE STATE

I.S. Romanchenko, V.Yu. Bogdanovich, I.Yu. Svida

The complex method of ground of tasks is offered to the subjects of the system of providing of national safety in relation to a removal or neutralization of found out growth of level of threats of military character for the state.

Keywords: national safety, national interests, threat, system of providing of national safety.